

REGULATÍVNA FUNKCIA SOCIÁLNEJ KOMUNIKÁCIE

J. D. Pryluk, Regulatyvna funkcija socialnoji komunikaciji. Naukova dumka, Kyjiv 1976, 116 s.

V súčasnosti sa viaceré spoločenskovedné disciplíny zaoberajú analýzou rôznych aspektov problematiky spoločenského riadenia a v tejto súvislosti aj otázkami sociálnej komunikácie. Monografia ukrajinského filozofa, ktorá bola odmenená na IV. všezväzovom konkurze prác mladých vedeckých pracovníkov v oblasti spoločenských vied, sa zameriava na skúmanie genézy a všeobecných zákonitostí fungovania a rozvoja sociálnej komunikácie. Autor kladie dôraz na filozofickú analýzu problémov informačnej výmeny v spoločnosti, ktorú pokladá za východiskovú pri skúmaní procesov sociálnej komunikácie. Stredobodom jeho záujmu je schopnosť sociálnej komunikácie byť mechanizmom, ktorý sprostredkuje vzťah medzi subjektom a objektom spoločenského riadenia. Témou jeho knihy je preto predovšetkým regulatívna funkcia sociálnej komunikácie, do ktorej sa premietajú jej ďalšie funkcie ako poznávací, výchovný, informačný, socializačný a pod. Regulatívna funkcia informačnej výmeny môže podľa autorovho názoru plniť úlohu kritéria pri hodnotení a porovnávaní rôznych druhov komunikácie.

V prvej kapitole sa sociálna komunikácia analyzuje ako špecifická forma organizácie informačnej výmeny. Autor predovšetkým spresňuje význam takých základných pojmov ako informácia, komunikácia, výmena informácií. Komunikáciu označuje za jeden z prejavov informačnej výmeny, charakterizuje informačné procesy v neživej a živej prírode, osobitne však

v spoločnosti. Ukazuje, že sociálna komunikácia pri všetkej svojej neopakovateľnosti je zákonitým výsledkom vývinu „nižších“ druhov informačnej výmeny. Všeobecné zákonitosti výmeny informácií sú teda podľa autora tým vnútorným algoritmom, tými parametrami, v rámci ktorých sa vyvíja štruktúra a funkcie sociálnej komunikácie. „Sociálna komunikácia — ako spoločenský fenomén aj ako objekt »teórie sociálnej komunikácie« — je zložitý sociálny útvar, ktorý zahŕňa nielen procesy bezprostredného styku ľudí, ale aj fungovanie prostriedkov ideologického vplyvu, zahŕňa oblasti literatúry a umenia, viaceré informačné systémy a siete vo sfére výroby a riadenia a pod.“ (s. 39) Už toto vymedzenie svedčí o autorovom úsilí prekonať príliš úzke chápanie sociálnej komunikácie, ktoré sa vyskytuje v niektorých súčasných marxistických prácach. V realizovaní tohto úsilia vidíme aj hlavný prínos danej publikácie.

Širší pohľad na fenomén sociálnej komunikácie autora viedol k zovrubnej analýze jej charakteristických osobitostí. Sústreďuje pritom pozornosť na tri okruhy problémov: 1. sociálna komunikácia ako súčasť mechanizmu riadenia spoločnosti; 2. sociálno-triedna podmienenosť sociálnej komunikácie; 3. vplyv triednych záujmov na rozvoj sociálnej komunikácie. Najprv analyzuje niektoré základné prejavy sociálnej komunikácie, konkrétne si všíma priebeh informačnej výmeny v pracovnom procese, v stykoch medzi ľuďmi, v poznávacom procese a v procese socializácie. Zdôrazňuje najmä dva zá-

sadné momenty, a to, že sociálnu komunikáciu nemožno redukovať na žiadny z jej špecifických prejavov, že je to celostný sociálny útvar, *univerzálny mechanizmus* sociálnej interakcie. Polemizujúc s rôznymi názormi na vymedzenie sociálnej komunikácie, J. D. Pryluk dospieva k záveru, že sociálnu komunikáciu treba chápať ako „univerzálny informačný mechanizmus spoločenskej činnosti, ktorý cez znovurozdeľovanie informácií sprostredkuje vzájomnú závislosť vo fungovaní a rozvoji spoločenských subjektov“. (s. 50) Táto definícia autorovi slúži ako východisko hlbšieho skúmania regulatívnej funkcie sociálnej komunikácie v rôznych spoločenských zriedeniach.

Sledovaním zákonitostí historického vývinu sociálnej komunikácie, jej genézy autor odhaľuje sociálno-triednu podmienenosť sociálnej komunikácie, najmä jej regulatívnej funkcie. Ukazuje, ako sa v špecifických prejavoch sociálnej komunikácie odrážajú osobitosti rozvoja materiálnej výroby, sociálnych objektov, spoločenského vedomia a spoločenských vzťahov. Osobitnú pozornosť venuje obsahovej charakteristike dvoch systémov sociálnej komunikácie — interpersonálnej a masovej, ukazuje na ich špecifické znaky, funkcie a vzájomné vzťahy. Regulatívna funkcia týchto dvoch systémov komunikácie sa výrazne prejavuje v podporovaní určitého konkrétneho-historického vzťahu živelnosti a uvedomelosti v spoločenskom vývine, vzájomnej súvislosti spoločenskej regulácie a spoločenského riadenia. Ako sa v knihe opätovne zdôrazňuje, regulatívna funkcia sociálnej komunikácie sa prejavuje tak sprostredkovane, cez sociálne procesy, ako aj bezprostredne — v styku (der Verkehr).

V ďalšej časti práce sa ukazuje, že v triedno-antagonistickej spoločnosti nadobúda regulatívna funkcia sociál-

nej komunikácie vnútornú protirečivosť, rozdvajenosť, ktorá sa prejavuje jednak ako protirečenie medzi sprostredkovanou a nesprostredkovanou informačnou výmenou, jednak ako protirečenie, disharmónia medzi interpersonálnou a masovou komunikáciou. Osobitne sa zdôrazňuje, že vplyv triednych záujmov a cieľov na sociálnu komunikáciu, ktorý má vždy konkrétno-historickú povahu, môže podstatne meniť vývin a zameranie jej regulatívnej funkcie. V antagonistickej spoločnosti tvorí regulatívna funkcia sociálnej komunikácie jeden z aspektov triednych vzťahov, dôležitý prostriedok ideologického boja. Podľa toho, ktorá trieda disponuje prostriedkami sociálnej komunikácie, môže mať regulatívna funkcia sociálnej komunikácie diametrálne protikladné zameranie.

Špecifikum prejavov regulatívnej funkcie sociálnej komunikácie v socialistickej spoločnosti sa skúma v samostatnej (tretej) kapitole. Charakterizujúc podstatné črty a zameranosť sociálnej komunikácie, autor dospieva k záveru, že za socializmu sa formujú a rozvíjajú také funkcie interpersonálnej a masovej komunikácie, ktoré sú fakticky totožné s funkciami vedeckého riadenia socialistickej spoločnosti. Všetky osobitosti spoločenského riadenia vyjadrujú vcelku historickú tendenciu k postupnému zblížovaniu, k harmonizácii regulatívneho vplyvu interpersonálnej a masovej komunikácie. Regulatívnu funkciu komunikácie v podmienkach rozvinutej socialistickej spoločnosti autor chápe aj ako organizačnú funkciu sociálnej komunikácie. Za jeden zo špecifických znakov evolúcie systému masovej komunikácie pokladá kvantitatívny rast subjektu riadenia, zvyšovania počtu osôb, ktorí sa aktívne podieľajú na komunikačných procesoch. Autor oprávnene konštatuje, že sociálna ko-

munikácia v socialistických podmienkach vytvára takú informačnú sieť, prostredníctvom ktorej sa človek aktívne zapája do systému spoločenských vzťahov.

Za nedostatok recenzovanej knihy pokladáme takmer úplnú absenciu konfrontácie marxisticko-leninskej teórie sociálnej komunikácie s hlavnými buržoáznymi koncepciami. Aj tie nemnohé autorove kritické poznámky na adresu niektorých západných bádateľov nemajú analytickú, ale iba ilustratívnu povahu. Vzhľadom na to, že kategória komunikácie má významné miesto v súčasnom buržoáznom mys-

lení (najmä v existencializme a personalizme), žiadalo by sa podľa našej mienky aspoň stručne charakterizovať podstatné prvky učenia o komunikácii, ako sa historicky sformovalo v rôznych prúdoch nemarxistickej filozofie.

Hoci si uvedomujeme, že preštudovať Prylukovu prácu nebude ľahké (vyšla v ukrajinčine), odporúčame ju do pozornosti najmä našich filozofov a sociológov ako v mnohých smeroch podnetný príspevok k rozpracovaniu problematiky sociálnej komunikácie, kde je ešte stále veľa „bielych miest“.

Raisa Kopsová

HISTORICKO-KRITICKÝ POHĽAD NA POJEM MORÁLKY

O. G. DROBNICKIJ, *Pojem morálky*. Pravda, Bratislava 1980, 491 s.

Slovenská prekladová etická literatúra bola nedávno obohatená o preklad knihy sovietskeho etika O. G. Drobnického *Pojem morálky*. To, že vydavateľstvo siahlo práve po tejto etickej publikácii a zverilo jej preklad do rúk fundovaného prekladateľa - etika, je mimoriadne chvályhodné. Drobnického kniha sa totiž v mnohom vyčleňuje z množstva literatúry tohto druhu, už predovšetkým samým zvolením predmetu analýzy, zvláštnym, netradičným spôsobom uvažovania o morálke, ktoré kladie mimoriadne nároky aj na čitateľa. Dobrý slovenský preklad s adekvátnymi slovenskými odbornými termínmi (čo je mnohokrát nedostatkom v tomto druhu literatúry) doslova obohacuje fond etickej prekladovej literatúry u nás o náročnú, pozoruhodnú a v mnohých ohľadoch zaujímavú knižnú publikáciu.

Sovietskemu etikovi O. G. Drobnickému v jeho knihe nešlo len o jednoduchý historicko-kritický opis toho, ako morálka vznikala a vyvíjala sa v duchovných dejinách ľudstva, aké

sú jej funkcie v zložitom mechanizme sociálneho systému, aký je obsah morálnych potrieb a pod. Autorova analýza vyúsťuje do snahy určiť morálku a jej vývoj všeobecne, tzn. určiť vývoj pojmu mravnosť, ukázať obsah a charakter tohto logického subjektu, ukázať, ako sa vyvíjal v relácii s vývinom ľudskej spoločnosti. Drobnického zaujíma predovšetkým otázka vyčlenenia a objasnenia chápania pojmu morálka z kontextu minulých i súčasných etických teórií. Táto otázka nesporne veľmi úzko súvisí s otázkou špecifiky mravnosti, dokonca môžeme povedať, že sú to dve vzájomne sa podmieňujúce, bytostne od seba závislé otázky, pretože špecifikum objektu nám nepriamo určuje predmet výskumu, ktorý na druhej strane tým, že vydeľuje objekt skúmania, ho aj diferencuje od ostatnej objektívnej skutočnosti. Niet preto divu, že v Drobnického knihe sa úvahy o pojme morálka, predmete etiky a špecifickosti mravnosti vzájomne prepletajú a stretávajú v probléme určenia podstaty mravnosti.